

ספרות עברית וכללית

לבתי ספר דתיים עצמאיים

הוראות

א. משך הבחינה: שעתיים וחצי.

ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה חמישה פרקים.

פרק ראשון	–	פיוט ושירת ימי הביניים	(12×2)	–	24 נקודות
פרק שני	–	מחזה	(20×1)	–	20 נקודות
פרק שלישי	–	שירה חדשה	(12×2)	–	24 נקודות
פרק רביעי	–	פרוזה (סיפור חסידי, סיפור קצר)	(10×2)	–	20 נקודות
פרק חמישי	–	נובלה וספרות מתורגמת	(12×1)	–	12 נקודות
סך הכול				–	100 נקודות

ג. חומר עזר מותר בשימוש: אין.

ד. הוראות מיוחדות: אין.

יש לכתוב במחברת הבחינה בלבד. יש לרשום "טיוטה" בראש כל עמוד המשמש טיוטה.
כתיבת טיוטה בדפים שאינם במחברת הבחינה עלולה לגרום לפסילת הבחינה.

השאלות בשאלון זה מנוסחות בלשון רבים, אף על פי כן על כל תלמידה וכל תלמיד להשיב עליהן באופן אישי.

בהצלחה!

השאלות

פרק ראשון – פיוט ושירת ימי הביניים (24 נקודות)

ענו על שתיים מן השאלות 1–4: על שאלה אחת מן הפיוט (שאלות 1–2) ועל שאלה אחת משירת ימי הביניים (שאלות 3–4) (לכל שאלה – 12 נקודות).

פיוט

ענו על אחת מן השאלות 1–2.

1. קראו את הפיוט, וענו על השאלה שאחריו.

יָדִיד נִפְשׁ / אלעזר אזיכרי

יָדִיד נִפְשׁ אֶב הַרְחֵמְ, מִשֶּׁךְ עֲבָדְךָ אֶל רְצוֹנְךָ,
יָרוּץ עֲבָדְךָ כְּמוֹ אֵיל, יִשְׁתַּחֲוֶה מוֹל הַדָּרְךָ,
כִּי יַעֲרֹב לוֹ יְדִידוֹתֶךָ מִנִּפְתַּת צוּף וְכָל טַעַם.

הַדּוּר, נָאָה, זִיו הָעוֹלָם, נִפְשִׁי חוֹלֶת אֶהְבֶּתְךָ;
אֲנֵא אֶל-נָא רָפָא נָא לָהּ בְּהִרְאוֹת לָהּ נַעַם זִיּוֹן;
אֲזִ תִּתְחַזֵּק וְתִתְרַפָּא וְהִיֶּתָה לָהּ שְׂמִיחַת עוֹלָם.

וְתִיק יִהְיֶמוּ רַחֲמֶיךָ וְחוּס נָא עַל בֶּן אוֹהֲבֶךָ,
כִּי זֶה כְּמָה נִכְסֶיךָ נִכְסֶיךָ לְרֵאוֹת בְּתַפְאֶרֶת עֲזָךְ,
אֲנֵא, אֶל-י, מַחֲמַד לְבִי, חוֹשָׁה נָא, וְאַל תִּתְעַלֵּם.

הַגִּלָּה נָא וּפְרֹשׁ, חֲבִיב, עָלִי אֶת סֵכֶת שְׁלוֹמְךָ,
תֹּאִיר אֶרֶץ מִכְבוֹדְךָ, נְגִילָה וְנִשְׂמִיחָה בָּךְ.
מִהֵר, אֶהוּב, כִּי בָּא מוֹעֵד, וְחֲנִנִי כִימִי עוֹלָם.

תארו והסבירו שלוש מן הדוגמאות בפיוט לרצון של הדובר להתקרב לקב"ה.

2. קראו את הפיוט, וענו על שני הסעיפים א–ב שאחריו.

אם אפס רבע הקן / אפרים ב"ר יצחק מרגנסבורג

אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ אם אפס רבע הקן. אהל שפן אם רקן. אל נאבדה על־פן. יש־לנו אב זמן:	פָּנִים לוֹ תִּפְּרֶה. וְצִדְקוֹ לִפְנֵיךָ נִזְכֶּר. צוֹתוֹ קִחְנָה אֶת־בְּנֵיךָ יִמְרֶה. וְנִמְצָה דָּמוֹ עַל־קִיר:
רַחֵם אֱלֹהֵינוּ וְהַקְדִּישׁוּ. וְנִפְשׁוּ קְשׁוּרָה בְּנִפְשׁוֹ. עֲטֹרוּ בְּעֲצִים וְאִשׁוֹ. וְנִזְכֶּר אֱלֹהֵינוּ עַל־רֹאשׁוֹ:	יָחִיד רַחֵם הוֹקֵל כְּכָבִד. עֲנֶה וְאָמַר אָבִי. הִנֵּה־הָאֵשׁ וְהַעֲצִים נִבְיָא. וְתִשׁוּרָה אֵין לְהִבְיָא:
יָדֵינוּ וְרַגְלֵינוּ עָקְדוּ. וְחִרְבוּ עָלֵינוּ פָּקְדוּ. לְשׁוֹמוֹ עַל־עֲצִים שָׁקְדוּ. וְהָאֵשׁ עַל־ הַמִּזְבֵּחַ תּוֹקְדוּ:	מִלֵּין הִשִּׁיבוּ מִלְּהִבָּהִלוֹ. עֲנֶה אָבִיו וְאָמַרְלוֹ. אֱלֹהִים יִרְאֶה־לוֹ. וְיִוָּדַע ה' אֶת־אֲשֶׁר־לוֹ:
צָנָא רֶשֶׁט מֵאֲלֵינוּ. וְאָבִינוּ נִגְשׁ אֲלֵינוּ. לְשַׁחֲטוֹ לְשֵׁם בְּעָלֵינוּ. וְהִנֵּה ה' נִצָּב עָלֵינוּ:	בְּמִצְוֹתֶיךָ שְׁנִיחָם נִזְהָרִים. וְאַחֲרֶיךָ לֹא מְהַרְהָרִים. חֲשׂוּ מְאֹד נִמְהָרִים. עַל אֶחָד הָהָרִים:
חָקֵר אֶת־אֲשֶׁר נַעֲשָׂה. הָאֵב עַל־בְּנוֹ לֹא־חָסָה. לְבוֹ אֶל־כַּפֵּיוֹ נִשָּׂא. וְיִרְאֶה אֱלֹהִים אֶת־כָּל־אֲשֶׁר עָשָׂה:	רָאוּ אֵשׁ תְּלוּלָה. מִהָרֹם עֲצֵי עוֹלָה. יָחַד בָּאֵהָבָה כְּלוּלָה. יִשְׁרוּ בְּעֶרְבָה מִסְלָה:
קָרָא לְמִרְחָם מִשְׁחָר. תָּמוּר בְּנֵיךָ תִּבְחָר. הִנֵּה אֵיל אַחֵר. וְעֵשָׂה אֵל תִּאֲחָר:	רָאָה יָחִיד כִּי־הוּא־הָשָׂה. נֶם לְהוֹרוֹ הַמִּנְסָה. אוֹתִי כְּכֶבֶשׂ תַּעֲשֶׂה. לֹא־ תִּחְמַל וְלֹא תִכְסֶּה:
חִלִּפִּי אֶזְכָּרְתוֹ. תִּכּוֹן הַקְטָרְתוֹ. וְתַעֲלֶה תִּמְרָתוֹ. וְהִיָּה הוּא וְתִמְרָתוֹ:	בִּי חֲפֹץ וְנִכְסָף. לְכָבִד לוֹ אֶחָשֶׁף. הָאֵם תִּמְנַעֲנִי, סוּף רוּחִי וְנִשְׁמָתִי אֲלֵינוּ יִאֲסֹף:
זָכְרוֹן לְפָנֶיךָ בִּשְׁחָק. לְעַד בְּסֶפֶר יוֹחֵק. בְּרִית עוֹלָם לֹא־נִמְחָק. אֶת אֲבֵרָהֶם וְאֶת־יִצְחָק:	
קוֹרְאֶיךָ בָּאִים לְקַדֵּשׁ. בְּצִדְקָה עֲקֹדָה תִּשְׁקָד. צֹאנֶךָ בְּרַחֲמִים תִּפְקֹד. פָּגִי הַצֹּאן אֶל־עֲקֹדָה:	

א. בפיוט זה מתואר דר־שיח בין יצחק לאברהם.

פרשו דר־שיח זה, והסבירו מה אפשר ללמוד ממנו על האב ועל הבן. (7 נקודות)

ב. הציגו שני אמצעים אומנותיים בפיוט, והסבירו את תרומתם לבניית משמעותו. (5 נקודות)

שירת ימי הביניים

ענו על אחת מן השאלות 3–4.

3. קראו את השיר, וענו על שני הסעיפים א–ב שאחריו.

ראה שמש / שלמה אבן-גבירול

- 1 ראה שמש לעת ערב אדמה / כאלו לבשה תולע למכסה,
- 2 תפישט פאתי צפון וימין / ורוח ים בארגמן תכסה,
- 3 וארץ – עזבה אותה ערמה / בצל הלילה תלין ותחסה,
- 4 והשחק אזי קדר, כאלו / בשק על מות יקותיאל מכסה.

א. הסבירו את הדימויים בבתים 1 ו-4 בשיר ואת הקשר בין הדימויים האלה. (8 נקודות)

ב. ציינו אמצעי אומנותי נוסף בשיר, והסבירו את תרומתו להבנת משמעות השיר. (4 נקודות)

4. קראו את השיר, וענו על השאלה שאחריו.

כתנות פסים / משה אבן-עזרא

כתנות פסים לבש הגן / וכסות רקמה מדי דשא,
ומעיל תשבץ עטה כל עץ / ולכל עין הראה פלאו.
כל ציץ חדש לזמן חדש / יצא שוחק לקראת בואו –
אף לפנייהם שושן עבר, / מלך, כי על הורם כסאו.
יצא מבין משמר עליו / וישנה את בגדי כלאו.
מי לא ישתה יינו עליו – / האיש ההוא ישא חטאו!

בשיר מתואר תהליך התחדשות הטבע.

פרטו את התהליך, והסבירו כיצד הוא מעוצב. בתשובתכם כתבו על שתיים מדרכי העיצוב.

פרק שני – מחזה (20 נקודות)

ענו על אחת מן השאלות 5–6.

5. לישראל תהלה / רמח"ל

לפניכם דברים שאומרים סבלנות ושכל ליושר. קראו דברים אלה, וענו על שני הסעיפים א–ב שאחריהם.

סבלנות: איש איש כמו מסמר רגלו לנטע,

בנתיב צדקה ללכת, אף דרך

משפט ומישרים, כל ארחות קשט;

יאחז בתמותו אף לא ירפנה,

ולכל אשר יקרהו

הנה כמו עמוד ברזל ונחשת,

כן יעמד חזק; בל ינח רגע

קטן מקומו, בל יט מני ארח.

שכל:

אתה חזק עתה התאזר כח!

כי אלקה אראה, דבר אשמעה,

אשוב ואגיד לך.

אף השקט אתה,

ונהג, כחכמתך,

כל מחשבות לבך ומזמותיך

הן כל גבורה אין כגבורת גבר

כובש בעז יצרו, שליט ברוח.

רק לב אשר יסיר ממנו כעש,

הוא לב אשר ישקט, הוא לב ינוח.

א. מה הם הסימנים של יושר הבאים לידי ביטוי בדברים אלה? הסבירו את משמעותם במחזה.

צינו מן המחזה שני סימנים נוספים של יושר, והסבירו כיצד הם באים לידי ביטוי במחזה.

(15 נקודות)

ב. לדעתכם, מהי הרלוונטיות לחיינו של הסימנים שכתבתם עליהם בסעיף א? הסבירו והדגו את דבריכם. (5 נקודות)

6. "שדות ועדרים הם יעודנו הטבעי. [...] מי יתן ויכלנו לשוב [...] אל פשטותם של חיי כפר נשואים על ידי רוח אלקית [...]"

פי אז היו הפשטות והשלוש, הצנעה וההבט האדם, האנושיות והשמחה, ההתלהבות והאשר - מנת חלקנו...". (הרש"ר הירש)

דברים אלה של הרש"ר הירש תואמים את השקפתם של יושר ותהילה בנוגע למעלת ההתבודדות וההתבוננות ביפי הבריאה.

הסבירו והדגו קביעה זו על פי המחזה.

פרק שלישי – שירה חדשה (24 נקודות)

ענו על שתיים מן השאלות 7–9 (לכל שאלה – 12 נקודות).

7. קראו את השיר, וענו על השאלה שאחריו.

בטול / צ' יאיר

כְּבִיתִי בְּלִבִּי
אֶת כָּל מַאֲוִי,
מְחִיתִי מְרוּחִי
כָּל גְּעֻגֻעִי,
רוֹקְנֹתִי אֶת נִפְשִׁי
מִכָּל רְצוֹנוֹתִי –

אֲזִי צִקְתָּ רְצוֹנָךְ
בְּכָלִי הָרִיק,
זֶרֶם חֶפְצֶךְ
בְּאֶפֶיִק הַחֶרֶב,
וְנִחַלְתִּי הַכְּבוֹיָה –
גִּצְךָ שְׁלֵהֵב.

שיר זה מבטא תפיסת עולם בנוגע לקשר בין אדם לבוראו.

מהי תפיסת עולם זו? הסבירו והדגימו כיצד היא באה לידי ביטוי בשיר.

8. קראו את השיר, וענו על השאלה שאחריו.

ממלכת דמיון / רינה בת חיים

היה היו לחוף ימים ארמון ומצודה כפות רמות, צריחים קסומים כמו באגדה	זקופה וחסונה כפרוש חלשה על הימים שום חיל לא יכול לכבש גם רוח לא תמיט...
טירת זהב, טירת זהב עמדה על ראש גבעה, חומות שנהב לה מחטב ומגדלים – שבועה	שלחה ספינות למרחקים ובאו בסודה פנינים, ענבר ואלמגים כל אוצרות חמדה.
וכרכבים מעטרים לה מעשה אמן, כוכים ומנהרות סתרים והוד תעלומה...	טירת זהב, טירת זהב גאה, יפהפיה ושער לה – זקוף, רחב לכל הפמליה.
טירת זהב, כמו חלום צופה מראש היתל הים לחש לה שיר ביום והרוחות עם ליל...	טירת זהב, טירת זהב מול ים בוהק, כחל פתאום בא גל אחד שובב קרסה טירת החול...

כיצד מאופיינת בשיר זה ממלכת הדמיון? לדעתכם, מדוע המאפיינים הללו יכולים להתקיים רק בדמיון? הסבירו והדגימו את דבריכם.

9. שיר שלא נלמד

קראו את השיר, וענו על שני הסעיפים א–ב שאחריו.

סופרת / שולמית אורבך

אני סופרת
פרוֹי אֶבֶק
מעתיקות גְנוּזוֹת שְׁנַעְרָמוּ
בְּחִצּוֹת אֲנָשִׁים.
כּוֹתֶכֶת חֶלֶב וְדָבֶשׁ

סופרת
מְלָה אַחֵר מְלָה
מְנִיחָה בְּזִהִירוֹת בְּצֵד הַדֶּרֶךְ,
שֶׁתִּהְיֶינָה שְׁבִיל

(שולמית אורבך, **שברי אור**, פרדס, תשפ"א, עמ' 12)

א. תארו את תהליך היצירה כפי שהוא בא לידי ביטוי בשיר זה. (8 נקודות)

ב. השיר מסתיים בשביל שהמשוררת יוצרת.

לדעתכם, לאן השביל הזה מוביל? הסבירו את דבריכם, ובססו אותם על שני בתי השיר. (4 נקודות)

פרק רביעי – פרוזה (סיפור חסידי, סיפור קצר) (20 נקודות)

ענו על שתיים מן השאלות 10–13: על שאלה אחת מסיפור חסידי (שאלות 10–11) ועל שאלה אחת מסיפור קצר (שאלות 12–13) (לכל שאלה – 10 נקודות).

ענו על אחת מן השאלות 10–11.

סיפור חסידי**10. השם המאיר – החוזה ובעל העגלה / וולדען**

האור בסיפור זה הוא גם מוטיב וגם סמל.

תארו שתיים מהופעותיו בסיפור, והסבירו את תרומתו לעיצוב הדמות של בעל העגלה ולבניית משמעות הסיפור.

11. שני ציירים / רבי נחמן מברסלב

ענו על שני הסעיפים א–ב.

א. המקור של הסיפור "שני ציירים" הוא בספרות העממית, וכך הוא מסתיים: המלך מניח שק מטבעות בחלק של הצייר הראשון. השק משתקף בראי המונח בחלק של הצייר השני. המלך אומר לצייר השני: "טול את השתקפות שכרך".

תארו את סיום הסיפור על פי רבי נחמן מברסלב. הסבירו מדוע, לדעתכם, שינה רבי נחמן מברסלב את הסיום המקורי של הסיפור. (6 נקודות)

ב. בחרו באחד מן הפרטים בסיפור שיש לו משמעות סמלית, תארו את הופעתו בסיפור, והסבירו את תרומתו לבניית משמעות הסיפור. (4 נקודות)

ענו על אחת מן השאלות 12–13.

סיפור קצר**אחד מאלה / דוד זריצקי**

12. מהו סוג המספר בסיפור "אחד מאלה", ומה תורמת נקודת התצפית שלו לבניית משמעות הסיפור? הסבירו והדגמו את דבריכם.

13. אחד מן האמצעים לאפיון דמות בסיפור הוא תיאור התנהגותה, למשל: דפוס התנהגות קבוע, מעשה יוצא דופן או הימנעות מפעולה.

הסבירו והדגמו קביעה זו על פי ההתנהגות של הדמות המרכזית בסיפור "אחד מאלה".

פרק חמישי – נובלה וספרות מתורגמת (12 נקודות)

ענו על אחת מן השאלות 14–16.

נובלה

14. וולודיה נכסף להתפלל / דוד זריצקי

הסבירו והדגו כיצד באים לידי ביטוי אומץ, גבורה והישרדות בנובלה "וולודיה נכסף להתפלל".

ספרות מתורגמת

המשורר / א"ו גונזלס

15. דמויות רבות בסיפורים קצרים מבינות את המציאות באופן מוטעה.

כיצד באה לידי ביטוי ההבנה המוטעית של הדמות המרכזית בסיפור "המשורר"? הסבירו מה אפשר ללמוד מהבנה מוטעית זו על טבע האדם.

16. תארו את נקודת השיא בסיפור "המשורר", והסבירו את תרומתה לבניית משמעות הסיפור.

בהצלחה!